

Tartu Ülikool

Filosoofia ja semiootika instituut

Praktilise filosoofia õppetool

HARIDUSFILOSOOFIA PARADIGMAD PÕHIKOOLI SOTSIAALAINETE
ÕPPEKAVA NÄITEL

Filosoofia eriala bakalaureusetöö

Kärt Kangur

Juhendajad Mats Volberg, Mari-Liis Nummert

Tähemärkide arv: 71 228

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Haridusfilosoofia paradigmad.....	5
1.1. Paradigmad	5
1.2. Idealism.....	7
1.2.1. Idealism haridusfilosoofias	7
1.3. Realism	9
1.3.1. Realism haridusfilosoofias.....	10
1.4. Eksistentsialism.....	11
1.4.1. Eksistentsialism haridusfilosoofias.....	12
1.5. Kokkuvõtte peatükist	14
2. Õppekava	16
2.1. Õppekava olemus.....	16
2.2. Sotsiaalainete õppekava	18
2.2.1. Ajalugu- ja ühiskond õppekavas.....	18
2.2.2. Inimeseõpetus õppekavas.....	19
2.3. Kokkuvõtte peatükist.....	20
3. Õppekava ning filosoofiliste haridusparadigmade seos.....	21
3.1. Idealism õppekavas.....	21
3.1.2. Idealism sotsiaalainete õppekavas	22
3.2. Realism õppekavas.....	23
3.2.1. Realism sotsiaalainete õppekavas.....	23
3.3. Eksistentsialism õppekavas.....	25
3.3.1. Eksistentsialism sotsiaalainete õppekavas	25
3.4. Kokkuvõtte peatükist	27
Kokkuvõtte.....	30
KASUTATUD ALLIKAD	32
Summary	34

Sissejuhatus

Haridusfilosoofia on vajalik praktilise filosoofia osa, kuna see uurib hariduse olemust, eesmärke ja tegeleb filosoofiliste probleemidega seotud küsimustega. Haridusfilosoofia valdkonda käivad mitmed interdistsiplinaarsed uurimisvaldkonnad, nagu näiteks ideede ajalugu, sotsioloogia, arengupsühholoogia jne. (Siegel 2010)

Haridusfilosoofial ei ole kõigest ühte eesmärki – selle saab seada iga haridusfilosoofiaga tegelev inimene ise. Haridusfilosoofia abil saab mõtestada kasvatusteaduste ajalugu, mis eristab, mis või kuidas on läbi ajaloo kasvatuses muutunud suhtumine ja käitumismustrid. Teiseks analüüsib haridusfilosoofia küsimusi, nagu näiteks „kes me oleme“, „miks me käitumine nii nagu me käitume“ ja „kuidas me peaks tegevusi hindama“. (Ozmon 1992)

Haridusfilosoofiale saab läheneda mitmeti: autorite, koolkondade ning filosoofiliste põhiküsimuste kaudu. Üks viis, kuidas uurida hariduse põhiküsimusi on läbi haridusfilosoofiliste paradigmade. Töös käsitletakse kolme paradigmat, milleks on idealism, realism ning eksistentsialism. Haridusfilosoofilised paradigmad annavad edaspidi aluse, et uurida II ja III kooliastme sotsiaalainete riiklike õppekavade õpiväljundeid. Analüüsi eesmärgiks on vaadelda, millised haridusfilosoofilised paradigmad ilmnevad põhikooli sotsiaalainevaldkonnas õppekava õpiväljundites.

Kuigi õppekava ning õpetamine on tihtipeale kooskõlas, siis võib tavapraktikas esineda erandeid, kus õpetaja lähtub oma õpetamiseviisist. Seetõttu on oluline, et toaksin paralleele haridusfilosoofilisest paradigmast ning ettekirjutatud õppekavast – mis on sarnasused ja erinevused? Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud kaks uurimisküsimust:

1. Kuidas avalduvad haridusfilosoofilised paradigmad põhikooli riikliku õppekava sotsiaalainete valdkonnas?
2. Kuidas väljenduvad haridusfilosoofilised paradigmad põhikooli sotsiaalainete õppekava õpiväljundites?

Ka Eestis varasemalt on uuritud hariduse seost paradigmadega. Seda on teinud näiteks Katrin Aava (2010) oma doktoritöö raames, Maie Tuulik (1995) raamatus „Valikuvabadus elada inimesena. Kasvamine & kasvatus. Kasvatusteaduste filosoofia“, Indrek Lillemägi (2017) magistratöö raames, mis kandis nimetust „Eesti koolijuhtide haridusfilosoofilistest seisukohtadest“ ning Edgar Krull (2020), kes on toonud välja paradigmad õppekavas raamatus „Õppekava koostamise lähtealused: teooria ja praktika.“ Samas pole Eestis õppekavade ja paradigmade seoseid uuritud nii palju kui välismaal. Välismaal on tihedalt uurinud seda Howard. A. Ozmon

ning Samuel M. Craver (2012), kes kirjutasid raamatu „Philosophical Foundations of Education“ ja Allan. C. Ornstein ning Francis. P. Hunkins (2018) raamatus „Curriculum: Foundations, Principles, and Issues“. Mõlemale raamatule viitan ka oma töös, sest autorid on toonud välja olulisi tähelepanekuid õppekavas leiduvate paradigmade kohta. Lisaks on teemaga tegelenud ka erinevate ülikoolide professorid, nagu näiteks Miami Ülikooli filosoofia professor Harvey Siegel (2010, 2018), kelle töödes keskendutakse haridusfilosoofia olemusele.

Töö koosneb kolmest osast. Esimeses osas toon ülevaate töös kasutatud põhimõistetest, keskendudes peamiselt haridusfilosoofia ja paradigma mõistete avamisele. Lisaks tutvustan erinevaid haridusfilosoofilisi paradigmasid, mille fookuses on kolm paradigma – idealism, realism ja eksistentsialism. Peatükk koosneb ka mitmest alapeatükist, kus toon välja, kuidas antud paradigma esineb haridusfilosoofias. Teises osas toon välja, mis on üldse õppekava ja selle eesmärgid. Lähemalt käsitlen sotsiaalainete ehk ajaloo, ühiskonna- ja inimeseõpetuse õppekavasid, nende eesmärgid ja õppesisu. Kolmandas peatükis loon seoseid, kuidas sotsiaalainete õppekavas välja toodud õppeainetes väljenduvad idealismi, realismi ja eksistentsialismi paradigmad.

1. Haridusfilosoofia paradigmad

Kasvatusteadlase Maie Tuuliku järgi iseloomustab inimest see, et tal on elujõud, teadvus ja enesetunnetus. Inimene ei ole ainult teadvusega olend, vaid ta ka mõistab, et ta omab teadvust. Teadvust suunab enesetunnetus ja see kontrollib teadvust vastavalt motivatsioonile – just see annab võimaluse areneda. Inimesel on raske areneda, kui tema enesetunnetus on algelisel astmel või alaarenenud, sest nii ei mõisteta enese mõtteid, käitumismustreid ning eesmärke. Enesetunnetus on kui potentsiaal, mille saab inimene ise välja arendada ning tänu sellele kulgeb inimeseks saamise tee. (Tuulik 1995, 10) Siinkohal tulebki välja haridusfilosoofia kaks eesmärki: esiteks suunab see inimesi vastama küsimustele, kes ta on ning kuhu või kuidas edasi areneda; teiseks annab see aluse inimesi koolitada, mis aitab inimese teadmisi ja oskusi laiendada (Kera 1999, 5).

Lisaks hõlmab haridusfilosoofia endas teemasid alates õpetaja klassiruumi juhtimisstiilist, õppimisstiilidest ning õpilase ja õpetaja rollist ja nendevahelisest kasvatussuhtest. Haridusfilosoofia on laialt levinud, isegi, kui tavapäraselt seda ei pruugita mõista. Nimelt paneb haridusfilosoofia aluse ka kasvatusfilosoofiale, epistemoloogiale, metaetikale, keelefilosoofiale ja paljudele teistele filosoofilistele valdkondadele. (Siegel jt 2018)

Haridusfilosoofial on olnud läbi ajaloo lääne filosoofias oluline koht. Nimelt juba Sokrates vaidles sofistidega, milline on õige haridussüsteem ning mis peaks olema pedagoogika eesmärgiks. (Siegel jt 2018) Taolised teemade üle arutletakse endiselt, sest hariduses on raske leida objektiivset lähenemist, mis sobiks kõigile. Probleem seisneb juba selles, et mõistel „haridus“ pole konkreetset tähendust, vaid see on distsipliinideülene mõiste, mida on käsitatud erinevalt (Autio jt 2013, 69).

Seetõttu toongi järgnevas peatükis välja haridusfilosoofilised paradigmad, sest haridussüsteemiga seotud tõekspidamistele on mõelnud paljud filosoofid ning koolkonnad. Antud paradigmad annavad haridustöötajatele lähtealuse, kuidas mõtestada oma õpetusi, kuidas edendada enda tööd ning missuguseid väärtusi tahetakse õpilastes kujundada.

1.1. Paradigmad

Eesti õigekeelsussõnaraamatus (2018) on defineeritud paradigmat järgnevalt: „püsiv ja üldtunnustatud mõistete, seaduste ja meetodite süsteem, millel rajaneb uurimine ja õpetamine.“ Enamasti kohtab sõna *paradigma* teadusfilosoofias, aga ka haridusfilosoofias on välja toodud mitmed paradigmad, mida kasutatakse klassiruumides üle kogu maailma. Sõna „paradigma“ haridusuuringutes tuli käibele pärast USA teadusajaloolase ja -filosoofi Thomas S. Kuhni

põhiseisukohtade avaldamist seoses 1970. aastatel toimunud metodoloogilise väitlusega, mis toimus kahe klassikalise paradigma esindajate vahel. (Kaevats jt 2013, 196). Paradigma tähendabki eeskujut või mingil teadusalal valitsevat mõttemalli. Sinna alla kuuluvad omaks võetud uskumused, väärtuseelistused, põhimõtted, tausteeldused, milles ei kahelda. Paradigma on üldine taustraamistik, millega inimesed on kohanenud ja mis piiristab teadustöö protseduure ning määrab ära reeglid, mis on õnnestumise või ebaõnnestumise kriteeriumiks. (Saarinen 2004, 199)

Haridusfilosoofias kujunenud paradigmad keskenduvad sellele, mida peaksid õpetajad õpetama ning mis peaks olema õppekavas fookuseks. (Educational Philosophies Definitions and Comparison Chart, i.a). Siinses töös keskendun rohkem aga sellele, millised paradigmad võiksid olla õppekavas fookuseks, sest leian, et õppekavas välja toodud väärtused, eesmärgid ja pädevused annavadki aluse, kuidas ja mida peaksid õpetajad õpetama.

Haridusuuringutes on mitmeid erinevaid paradigmasid. On olemas klassikalised paradigmad, milleks on positivistlik ja interpretatiivne paradigma. (Haridusleksikon, 196) Kuid lisaks on olemas ka järgnevad paradigmad: idealism, realism, perennialism, essentsialism, progressivism, bioheiviorism, kognitivism, humanism, konstruktivism, humanism ja palju muud. Paradigmasid on palju ja tavapraktikas pole nende piirjooned selged, kuna nende avaldumine sõltub ka õppeainest või õpetajast, kellel on oma tõekspidamised ja väärtused. See, mis paradigma parasjagu domineerib, võib oleneda ka sellest, mis õppeainet õpetatakse – kas on tegu rohkem oskusainega või loodusainetega. Kuna õppeainete sisu on erinev, siis see tähendab ka seda, et õpetamisviis erinev.

Antud töös käsitlen üksnes kolm paradigmat, milleks on idealism, realism ja eksistentsialism. Nimelt uurin nende tunnusjooni ning vaatlen, kuidas need kolm paradigmat avalduvad riikliku õppekava sotsiaalnevaldkonna õppeainetes. Kõigil kolmel paradigmatel on ka konkreetsed seisukohad nii üldiselt kui ka haridusfilosoofiliselt. Nende paradigmade puhul intrigeeriski mind enim asjaolu, et need kõik erinevad üksteisest ja mind huvitas, miks või kuidas need avalduvad sotsiaalainete õpiväljundites. Lisaks ei olnud ma teadlik, et eksistentsialism võib olla eraldi haridusfilosoofiline paradigma. Seega mind huvitas, millised tunnusjooned on eksistentsialismil ning kuidas see avaldub sotsiaalainete õpiväljundites. Lisaks on idealism olnud läbi ajaloo vanimaid paradigmasid, mida on käsitletud nii haridusfilosoofias kui ka muudes filosoofilistes valdkondades (Aliman jt 2020, 1). Seetõttu mind köitiski, kuidas idealismi ideed kajastuvad siiani meie õppekavas, kui süsteem ise on pärit antiikajast.

1.2. Idealism

Laiemas filosoofilises tähenduses on idealism epistemoloogiline seisukoht, mis käsitleb asju ideede kompleksidena. Idealismi aluspanijaks võib pidada Platonit, kes tõi välja ideedeõpetuse, kus ideed moodustavad tõelise reaalsuse. (Delius jt 2005, 113) Ideedeõpetuse mõte seisneb selles, et on olemas ka ideede maailm, mida on võimalik tunnetada vaid mõistusega. Tõelisus on ainult see, mis ei hävi, teki ega muutu. Kõik, mis on muutumatu, ei hävine ega teki juurde, on ideed. Idee kehastub vormitus materias ja teeb selle millekski konkreetseks, nagu näiteks idee toolist muudab selle tooliks. (Meos 2010, 37) Seega väidab idealism, et reaalsus on põhiolemuselt vaimne. Idealism rõhutab reaalsuse mittemateriaalsust ning keskendub asjade vaimsele olemusele. Idealismi on vaade, kus leitakse, et ideed on tõelisus: ideed aitavad maailma lahti mõtestada. Nimelt kõik, mis on maailmas olemas, on olemas üksnes ideede kaudu. (Robinson 2020)

Idealismi üheks põhimärksõnaks on *tõde*. Idealism on ideoloogia, mis rõhutab inimese progressi: kuna inimene peab otsima tõde, siis see nõuab sügavat lahtimõtestamist ning distsipliini, mis aitab kaasa isiksuse arengule. Idealism on optimistlik filosoofia, kus tuuakse välja, et rohkem on häid kui halbu inimesi. Need, kes on halvale teele läinud, neid saab hariduse abil parandada. (Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples, i.a) Idealism rõhutab teadvuse rolli reaalsuse moodustamisel: kui inimene suudab aistida, on tegu reaalsusega (Saarinen 2004, 57–58). Ei ole olemas objekti ilma tajuva subjektita, seetõttu peab idealism esmaseks vaimu, mitte materiaalsust. (Meos 2002, 99)

1.2.1. Idealism haridusfilosoofias

Idealismi eesmärk haridusfilosoofias on identifitseerida ja arendada inimese individuaalseid võimeid ning moraalsust, et ühiskonda paremini teenida. Idealism on filosoofiline vaade, mis innustab inimest muutma maailma paremaks. Idealismi kohtab enamasti järgnevates õppeainetes: kirjandus, ajalugu, filosoofia ning religiooniõpetus. (Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples, i.a)

Idealist Platon (2021, 71) on välja toonud, et teadmised on hingega kaasa sündinud. Ideed, millega hariduses kokku puututakse, on ajatud ning õppimine tuletab ideid üksnes meelde. Platon on toonud teoses „Riik“ võrdluseks koopamüüdi, mis selgitab meelelise ja ideede maailma vahet. Nimelt selle müüdi kohaselt elavad aheldatud inimesed koopas, kus nad näevad varjusid koopaseinal ning peavad seda tõeliseks maailmaks. Probleem on selles, et aheldatud inimesed ei näe, mille varjudega on tegemist. Seega koopaseinale langevad varjud

kuuluvad meelelisse maailma ning ideed sümboliseerivad asju, mille varjusid inimesed näevad. (Meos 2010, 38) Haridus annab aga võimaluse, et nendest ahelatest vabaneda ning suunduda headuse poole. Inimesed, kes üksnes piirduvad meelelise maailma tundmaõppimisega, nimetab Platon harimatuks. (Platon 2021, 97)

Haridus ei tähenda ainult, et inimene õpib lugema, kirjutama või arvutit kasutama, vaid see hõlmab ka ühiskondliku, sotsiaalset ning psühholoogilist aspekti. Nimelt õpitusse peab ka süvenema, ning et tegeleda argiprobleemidega, peab selleks olema teadmised traditsioonidest ja mõtteloost. Idealistid pööravad tähelepanu ka ratsionaalsele argumenteerimisele ning kriitilisele mõtlemisele. Idealist usub, et haridus on parema ühiskonna võti, sest haridusel on võime muuta inimeste mõttemaailma ning elusid. Idealism toob välja, et reaalsus on pigem vaimne kui füüsiline ning selle ideeks on perfektne maailm, kus kõik on täiuslik. (Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples, i.a) Nende täiusliku maailmavaatesse kuulub ka võrdsus. Igal inimesel peab olema võimalus saada teadmisi olenemata tema sotsiaalsest või majanduslikust staatusest ning tervislikust seisundist.

Idealism on paradigma, mis näeb haridust kui vahendit, mis:

1. toetab mõistuse kasvu
2. kujundab indiviidi iseloomu ja isiksust
3. pakub viisi sotsiaalselt paraneda

Idealismi idee ja missioon on luua hariv keskkond, kus lapsed saavad teha seda, mis neile meeldib ning millesse nad usuvad. Seda tehakse nii, et kõikide õppeainete jaoks on neil võrdselt aega ning inimesed erinevate ametitega tulevad neile oma tegevustest rääkima, et õpilasi rohkem innustada. (Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples, i.a) Lisaks peab õpikeskkond olema sobiv, et julgustada õpilasi küsima ja arutlema (Fisher 1995, 205).

Õppekava jaoks tulevad idealistlikud ideed välja just siis, kui inimesed tunnevad, et õppimine on pigem intellektuaalne protsess. Haridus on organiseeritud, mida tõestavad õppekavas olevad vabad kunstid, nagu näiteks muusika ning dialektika. Idealismi paradigmas peetakse kõige asjakohasemateks õppeaineteks humanitaarteadusi, kuna need tegelevad ideedega. Loodusteadus on skaalal madalam, kuna see tegeleb vaatlusega. Kuna idealismi filosoofia kohaselt on hariduse eesmärgiks muuta õpilane ideaalseks või mõtlevaks inimeseks, siis peaks õppekava olema üles ehitatud nii, et see ka teostuks. Näiteks tuuakse õppekavas välja õpilaste intellektuaalne areng keeles, kirjanduses, filosoofias, sotsiaalteadustes, loodusteadustes, matemaatikas jne. (Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples, i.a)

1.3. Realism

Inglise filosoof Thomas Hobbes on oma teoses „Leviataan“ viidanud realismi olemusele. Esimeses peatükis on ta juhtinud tähelepanu sellele, kuidas välised objektid on meile tajutavad läbi aistingute. Järgnevalt on Thomas Hobbes öelnud: *“Aistingu põhjus on väline keha ehk objekt, mis mõjutab igale aistingule vastavat elundit, kas vahetult nagu maitse- ja kompimisaistingu puhul või vahendatult nagu nägemis-, kuulmis- ja lõhnaaistingu puhul. See mõju levib närvide ja keha muude kiudude kaudu ja kelmete kaudu, ja edenend sisepoole ajusse ja südamesse, põhjustab see seal vastuseisu või vastusurve või südame vabanemispüüde.”* (Saarinen 2004, 59)

Realism haaras kinni Platoni ideedeõpetusest ning väidab, et universaalid ehk igavesed ideed on olemas enne asju ja eksisteerivad väljaspool teadvust ning on olemas kaasasündinud ideena inimese vaimus. (Delius 2005, 115) Sellegipoolest vastandub realism idealismile. Realism tavatähenduses tähendab tegelikust seisust lähtumist ehk mingit liiki asjad on reaalselt tunnetavad inimeste meeletaju vahendusel. Nende liikide alla kuuluvad enamasti füüsilised objektid, nagu näiteks mööbliesemed või loomad. Realismi kohaselt eksisteerivad asjad tunnetajast sõltumatult. (Meos 2002, 220)

Realismis on välja toodud teaduslikud teooriad, mis kirjeldavad maailma sellisena, nagu see on. Näiteks tuuakse välja, et teoreetilised entiteedid, nagu näiteks elektronid, eksisteerivad ka reaalselt. (Meos 2002, 220) Realismi kohaselt saab taolisi objekte kinnitada, kui tehakse katseid ja neid vaadeldakse. Seetõttu on suudetud kirja panna ka teooriaid ning loodud tehnikat, mis aitavad kaasa füüsikaliste objektide tõestamisele. Selle on välja toonud ka Vana-Kreeka filosoof Aristoteles, kes on öelnud, et asja olemus eksisteerib ainult asjas endas, mistõttu peab selleks materiat uurima (Mölder jt 2018, 67).

Realismis on välja toodud mitu printsiipi, nagu näiteks see, et fenomenaalne maailm ehk nähtumuste maailm, kus reaalsus nähtub inimesele teadvusele nii nagu see on (Saarinen 2004, 173), on päris: ei eksisteeri mitte midagi muud peale meie tajutava maailma. Teiseks on meie meeled õppimise “väravad”: kogemuse saame juhul, kui meie aistingud puutuvad objektidega kokku. Kolmandaks on inimene ainult osa materiaalsest maailmast, millest saavad inimesed teadlikuks tänu oma meeltele. Lisaks on realismis põhiohk eksperimentidil: rõhutatakse, et peab tegema katsetusi ja vaatlema. Lõpetuseks ükski “ism” ei suuda haridusprobleeme lahendada: et

haridus oleks kasulik, peaks olema see korraldatud mineviku ja oleviku väärtuste ühtlustamise kaudu. (Realism: Meaning, Principles, Educational Implications, i.a)

1.3.1. Realism haridusfilosoofias

Realism hariduses on välja toonud, et õpilased peaks õppima loogikat, kriitilist mõtlemist ning neile peab tutvustama teaduslike meetode, et nad mõistaks reaalsust paremini. (Realism: Overview & Practical Teaching Examples, 2014) Seega on realismi suur rõhk just loodusteadustel. Realistid usuvad, et õpetajate tööks on õpetada õpilastele ümbritsevat maailma. Seega peaksid õpetajad kasutama loogilisi protsesse, et näidata, kuidas leida tõe looduslikus maailmas. (Realism: Overview & Practical Teaching Examples, 2014) Realistidele ei meeldi teoreetilised teadmised – teadmisi on ikkagist vaja ka päriselt praktiseerida. Seetõttu on oluline, et koolis kasutatakse pigem praktilisi meetodeid õpetamiseks. Näiteks ei räägi õpetaja üksnes teoreetiliselt, kuidas gravitatsioon töötab, vaid näitab selle ka ette. Selleks võtab õpetaja pliiatsi kätte ja kukutab selle. Nüüd õpilased näevad, kuidas gravitatsioon töötab: nimelt kukuvad kehad maa poole. Taoline praktiline näide on õpilasele parem kui teoreetiline selgitamine, sest nad tunnetavad füüsilist nähtust ka oma tajumismeeltega.

Realism hariduses toob välja, et elu peaks põhinema tegelikkusel ja seda väärtust saab tõestada praktilisusega. Praktilisus võib õpilastele olla palju meelekohasem ja innustama neid õppima, sest nad saavad sealt eluks vajalikke teadmisi. Hetkest haridussüsteemi peetakse pigem kohustuslikuks, mis on realistidele vastumeelt. (Cordasco 1976, 62-63)

Realism jaotub veel mitmeks alaliigiks. Sotsiaal realism on välja toonud, et õppima peab pigem sporti, võõrkeeli ning enda ja teiste riikide kombeid, sest see aitab edukalt areneda nii inimesel kui ka ühiskonnal. Lisaks aitavad need õppeained arendada loogilist mõtlemist ning intellektuaalsust. Sotsiaalne realism väärtustab tõe ja tõepärasust, mistõttu sotsiaalrealistide eesmärgiks on näha tõe iga struktuuri taga. (Maton ja Moore 2010, 3) See-eest tunnete realism (*sense realism*) leiab, et vajalikumad on loodusteadused ning kaasaegne ühiskonnaelu. Selle eesmärgiks on arendada looduslikku ühiskonda (*natural society*). Tunnete-realistid leiavad, et teadmised tulevad kõik eelkõige meelte kaudu. Seega peab haridus põhinema meelelise taju arendamisele ja suunatud uut tüüpi praktilistele õppeainetele, nagu näiteks loodusõpetus. (Shawal, i.a)

Realismis on haridusfilosoofias mitmeid eesmärke. Esiteks soovitaks valmistada last ette eluks väljaspool koolimaja ja õpikuid: see aitab lapsel muutuda praktiliseks ja mõista päris maailma. Teiseks soovivad valmistada last ette õnnelikuks ja edukaks eluks: laps peaks suutma elus esinevaid probleeme edukalt lahendada ning elama õnneliku elu ning edendama ühiskonna heaolu. Lisaks on ka oluline, et laps tunneks looduslikku ja sotsiaalset keskkonda, kus ta kasvab: lapsele peab andma täielikud teadmised ühiskonna toimimisest kui ka loodusest, et ta suudaks nende vahel tasakaalu leida. Neljandaks peab arendama ja täiendama lapse meeli: kui lapse meeled pole täielikult arenenud, ei saa ta ka täielikke teadmisi, mistõttu peab haridus suutma neid täiendada, et laps hakkaks tunnetama tõelist maailma. Pealegi peab arendama ka lapse tehnilisi ja kõneoskusega seotud oskusi, sest nii osatakse enese mõtteid väljendada ja mõista ümbritsevat maailma. (Realism: Meaning, Principles, Educational Implications, i.a)

1.4. Eksistentsialism

Eksistentsialism on 20. sajandi filosoofia vool, mis kujutab endast olemise filosoofiat (Meos 2002, 54). Eksistentsialismi märksõnadeks on absurd, valikusundus ja indiviidi maailma heidetus (Meos 2002, 54). See on filosoofiasuund, kus seostatakse abstraktset mõtlemist inimese konkreetsete enese- ja maailmakogemusega. (Delius jt 2007, 112)

Eksistentsialism rõhub inimese olemuse eripärale ning uurib inimese olemasolu filosoofilist alust. Igasugune eneseteadvustamine sünnib juhul, kui inimene on eksistentsiaalsetes piirsituatsioonides, nagu näiteks kõik, mis on seotud süütundega või surmaga (Delius jt 2007, 112). Piirsituatsioonid näitavad, et me ei saa siinses maailmas midagi usaldada, sest mõned sündmused ei lähe nii nagu eeldatakse või mõni sündmus lõppeb negatiivselt, nagu näiteks sureb ära keegi lähedane. Seega piirsituatsioonid panevad meid vältimatult valima hea ja halva vahel ning endaks olemise ja endaks võõrandumise vahel. (Delius jt 2007, 100)

Üheks kuulsaimaks eksistentsialistiks on prantslane Jean-Paul Sartre, kes tõi välja, et inimene on täielikult vaba. Ta on öelnud, et inimese olemine eelneb olemusele. Seega inimene ei ole kohe kujunenud “minaks”, vaid inimene määratleb ennast alles erinevaid valikuid tehes. Inimene peab algselt eksisteerima, seejärel kohtub iseendaga, ilmub maailma ja määratleb end vastavalt (Delius jt 2007, 112). Seega inimene on lõpuks see, kelleks ta end ise teeb. Kuid taolise vabadusega tekib probleem, kus inimestel tekib äng, sest inimese õlgadele laotatakse kogu maailm ja individid üksi vastutab oma elu eest. See võib aga viia selleni, et inimene loob

pettekujutlemaid, et maailmas hakkama saada. (Saarinen 2004, 167–168) Vabadus valida oma elu üle ja seda teha valesti - need teemad on eksistentsialistide teemass keskse tähtsusega.

Eksistentsialismi eesmärgiks haridusfilosoofias on välja tuua õpilase vabadus ning tema vaba valik seoses tulevikuga. Eksistentsialistlikud õpetajad usuvad, et nende õpilasi ei juhi mõni kõrgem jõud, nagu näiteks Jumal. Seega julgustatakse õpilasi pigem kasutama oma isiklikku vabadust ning tahetakse, et õpilased looksid oma elule mõtte. (Drew 2021)

1.4.1. Eksistentsialism haridusfilosoofias

Eksistentsialism toob välja, et haridussüsteemis peaks läbima seitse teemat. Esimene teema tegeleb tähendust andvate narratiivide tagasilükkamisega. Nimelt eksistentsialistid ei usu, et Jumal annab inimeste elule tähenduse. Inimesed ei ole kujundatud nii, et keegi ütleks talle elu eesmärgi ette. Üksikud eksistentsialistid usuvad, et Jumal on olemas, aga ta ei ole jätnud ühtegi jälge ega tõendit sellest, kuidas inimene peaks oma elu elama. See on iga inimese enda teha. Seega on üheks põhiküsimuseks: “Kuidas saab inimene anda oma elule tähenduse?” (Drew 2021)

Teine teema toob välja, et eksistents eelneb olemusele. Antud lause sõnastas tuntud 20. sajandi eksistentsialist Jean-Paul Sartre. Siinkohal eksistents tähendab, et me oleme elus praegusel hetkel ja olemus tähendab seda, kes me oleme, ehk meie identiteedid. Eksistentsialistid usuvad, et inimesed ise peavad valima, kes nad on ja milliseks nad muutuvad. Kui inimene eksisteerib, siis ta peab andma oma elule ka tähenduse.

Kolmandaks teemaks tuuakse välja, et elu on absurdne. Nimelt inimene võib elus kokku puutuda asjade ja situatsioonidega, mis tunduvad talle mõttetud/ebaloogilised (*nonsense*), mistõttu võib tunduda, et elu on absurdne. Eksistentsialistide jaoks on see normaalsus, et mõned aspektid elus on absurdsed, sest elu ei peagi loogiline tunduma.

Neljandaks teemaks on see, et inimesed elavad oma elu meeleheitel. Kui inimene mõistab, et elul ei ole eesmärki ja tähendust, siis meie eksistents ei tundu loogiline, mistõttu inimene satub meeleheitesse. Kuid eksistentsialistid on välja toonud, et selline vaade elule peaks olema inimesele vastuvõetav ning inimene ei peaks selle vaate tõttu lootusetuks muutuma. Tuleks inimestele sisestada, et tähenduseta elu on normaalsus ja nii ei hakka inimesed otsima endale valelohutust millestki, mis teda tegelikult päriselt ei huvita. Nii on tegu juba enesepettusega.

Viiendaks teemaks on välja toodud, et inimestel on alati vabadus ja valikud. Kui elu on absurdne ja tähenduseta, siis mida saab inimene selle nimel teha? Nimelt on igal inimesel võimalus luua oma elurada. Eksistentsialistid usuvad, et meie vaba tahe ja agentsus aitavad kaasa sellele, et inimene saab valida oma enese eluraja. Näiteks saab õpilane valida, kuidas ta võib leida oma elule tähenduse - kas teeb seda kodus mängides videomänge või läheb kodust välja ja loob suhtlussidemeid päriselus. Kuid inimesele võib tunduda, et inimese enda valikud võivad piirata nende võimalusi. Näiteks pole kõigil alati võimalust midagi teha - nimelt võib mingit tegevust takistada sotsiaalne staatus või materiaalne olemasolu. Vaesel inimesel ei ole võimalust lubada lapsele mõnda huvialaringi, mistõttu lapsel puudub vaba valik minna ja oma huviga tegeleda. Kuid eksistentsialistid toovad välja, et pole oluline, kui halvaks elu kujuneb, alati peaksid inimesed mõtlema enda võimalustele ja käituma vastavalt sellele.

Kuuendaks teemaks on see, et inimestel on kohustus olla originaalne. Kui meil on vaba võimalus oma teekond rajada, siis me peaks seda ka tegema. See vabadus, mis meil on, et teha otsuseid, on suur vastutus. Kuidas küll inimesed teavad, et tehakse õigeid otsuseid? Eksistentsialistid ütlevad, et me peame tegema otsuseid, mis tunduvad meie enese jaoks tõesed. Me peame tegema valikuid, mis aitavad saavutada täisväärtusliku elu.

Seitsmendaks teemaks on, et eksistentsialism on humanism. Humanism on filosoofia käsitlus, mis toob välja, et me peaks keskenduma inimelu parendamisele. Me peame tagama, et inimeste vaimne, füüsiline, psühholoogiline ja emotsionaalne tervis on esmatähtsad. Eksistentsialism fokuseerib inimeste emotsioonidele ja sellele, kuidas inimesed saavad luua eesmärgi oma elus. Lisaks on eksistentsialismis välja toodud ka eesmärgid, mille peaks hariduses saavutama. Esiteks peaksid õpetajad aitama õpilastel leida nende elule tähenduse: kui õpilane lõpetab kooli, siis võiks ta teada, kes ta on ja kuidas oma elu edaspidi elada. Kool ning õpetajad pakuvad võimalusi ja tegevusi, mis aitavad inimesel oma elule mõtte leida. (Drew 2021)

Teiseks ei tohiks õpetajad õpilasi sundida "õigesti" elama: õpetajad ei tohi õpetada poistele, kuidas käituda nagu härrasmees ning tüdrukutele, kuidas olla naiselik. Pigem tuleks aidata õpilasel leida käitumisviis, kus ta tunneks end mugavalt, aga ei kahjustaks samal ajal teisi. (Drew 2021)

Kolmandaks peaksid õpetajad julgustama õpilasi tegema individuaalseid otsuseid: näiteks peaksid õpilased looma oma projekte ja/või osalema klassiväitlustes, et oma ideid tutvustada. (Drew 2021)

Neljandaks peavad õpilased õppima, et nende tehtud valikutel on tagajärjed: õpetajad saavad juhtida tähelepanu sellele, et see, mis klassis võis juhtuda (olgu see hea või halb tegu), oli tegelikult seotud õpilase enda valikuga nii käituda. Nüüd on teol aga tagajärjed. Näiteks kui õpilane käitub tunnis halvasti ja saab selle eest märkuse, siis on märkus tagajärg teole. (Drew 2021)

Viiendaks peavad õpilased võtma vastutuse: õpilased ei saa viidata oma puudustele, vaid võtma vastutuse ning sellega tegelema. Näiteks ei tohiks õpilane öelda, et “Ma ei saa hakkama, kuna mul on halb tuju”, vaid “Ehkki mul on halb tuju, saan ma ikkagi hakkama.” (Drew 2021)

Kuuendaks peaksid õpetajad välja tooma, et õpilastel on elus lõpmatuid valikuid: õpetajad peaksid julgustama õpilasi tegema otsuseid, mis võivad olla ebatavalised, aga kasulikud. Lisaks laskma õpilasel välja mõelda ka alternatiive ning tegema lõpliku otsuse selle kasuks, mis tundub õpilasele kõige parem. (Drew 2021)

Seitsmendaks tuleks julgustada olla originaalne: kui õpilane käitub ebaviisakalt seetõttu, et ta tahab teistele muljet avaldada, siis see ei kajasta õpilase olemust. Originaalsus tuleb välja siis, kui õpilane on enesekindel ning julgeb ennast väljendada. Näiteks õpilane on valmis kirjutanud kõne, mida julgeb avaldada ka kõnevõistlusel või kooliaktusel. (Drew 2021)

Seega eksistentsialistid on välja toonud, et haridussüsteemis on põhirõhk individuaalsusel ning unikaalsusel. Kool peaks aitama õpilastel mõista, et nad on erilised ja nad peaks võtma vastutust oma mõtete, tunnete ning tegude eest. Lisaks harima peab inimest kui tervikut, mitte ainult tema mõistust. (Educational Philosophies Definitions and Comparison Chart, i.a) Ühiskonna eesmärgiks ei ole üksnes heade ühiskonnaliikmete ja tööliste produtseerimine, vaid ka inimeste kasvatamine nii, et nad elaksid täisväärtusliku elu. (Krull 2020, 82)

1.5. Kokkuvõtte peatükist

Seega antud peatükis tutvustasin töös käsitlevate paradigmade ideoloogiaid üldiselt ning mis on nende roll haridusfilosoofias. Näiteks idealismis tuuakse välja, et valitseb dualism, kus on kaks maailma: ideede maailm ja kaduvate esemete maailm. Idealismis on olulisemaks ideede

maailm, sest see ei hävi ega muutu ja nii ka hariduses – ideed, millega kokku puututakse, on ajatud ja õppimine aitab tuletada erinevaid ideid meelde. Teiseks tõin välja realismi, mis lähtub erinevalt idealismist reaalselt tunnetatavatele asjadele. Siinkohal on oluline, et tehakse erinevaid teaduslikke katseid ning vaatlemisi, sest nii saab kinnitada, et mõni objekt on ka päriselus olemas. Haridusfilosoofias on samuti õpetajal oluline roll õpetada ümbritsevat maailma nii teoreetiliselt (tekste lugedes) kui ka praktiliselt (läbi katsete). Viimaks käsitlesin eksistentsialismi, mis kujutab endast inimese enese leidmist läbi erinevate situatsioonide kui ka vabaduse otsimist. Ka hariduses on oluline, et õpilane mõistaks vabaduse kontseptsiooni ning mõtestaks enesele elu mõtte ja õpiks ennast paremini tundma.

2. Õppekava

Eelmises peatükis käsitlesin paradigmasid ja ideoloogiaid, mis aitavad mõista haridusfilosoofiat üldiselt. Kuid nüüd toon välja, kuidas on käsitletud antud paradigmad õppekavas. Selleks ma lähen üldiselt üksikdetailideni: kõigepealt seletan, mis on õppekava, seejärel toon välja sotsiaalainete õppekava ja siis juba konkreetseid õppeained, nagu näiteks ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus ning ajalugu. Antud peatükis toon välja, mis on õppekava eesmärgid ning miks on valitud õppeained oluliseks õppekavas.

2.1. Õppekava olemus

Mõistet õppekava mõistetakse nii kitsamas kui ka laiemas tähenduses. Kitsam tähendus ühtib tavaarusaamaga, et õppekavas on välja toodud õppekava ainekavad ja õppeaineid. (Erss 2020, 54) Õppekava mõiste laiemas tähenduses rõhutatakse üldisi põhimõtteid ja teooriaid, et õppekava areneks ning õppekava kui tervikut või kui uurimisvaldkonda. (Erss 2020, 54) Seega sisaldab õppekava ka õpetamise ja õppimise eesmäärke, meetodeid, hindamise protseduure, koolielu korraldust, teemade ja ainete sisu, õpetamise ja õppimise vahendeid ning eeltingimusi, segavaid faktoreid ja kõrvaltoimeid (Erss 2020, 59). Lisaks hakati õppekavast rääkides rõhutama ka selle tähtsust ühiskonna majandusliku, kultuurilise ning poliitilisest tähendusest. Suhted ühiskonna ja õppekava vahel on vastastikused: mõlemad mõjutavad ning taastoodavad teineteist. Sellega tekib aga konflikt, milliseid ideoloogilisi väärtusi tuleb esitada ja taastoota. Kuid antud konfliktid on olulised, sest need toovad välja, milliseid sotsiaalse elu vorme tahetakse läbi hariduse reprodutseerida. (Aava 2010, 35) Õppekava mõistena tähendab õppeasutuse õppe ja kasvatuse alusdokumenti, milles on kirjas õppesisu ja õppekorralduslikud alused. (Ruus jt 2013, 257)

Õppekava nimetatakse ühiskonnas kultuuriliste väärtuste manifestiks, kuna see on ühiskonnas seotud majanduse, poliitika ning kultuuriga. Õppekavad on tänapäeval olulised nii globaalsel kui ka lokaalsel tasandil: ühelt poolt aitavad need kujundada rahvusriigi visiooni, teisalt tekib visioon ülemaailmsest hegemoonilisest modernsusest. (Aava 2010, 35)

Katrin Aava (2010) on oma doktoritöös välja toonud, et õppekavade ideoloogiaid saab jagada mitmeks: klassikalis-humanistlikuks, liberaal-progressiivseks ning modernistlikuks-kutsehariduslikuks või modernistlik-rakenduslikuks. Klassikalise-humanistliku ideoloogia ideed pärinevad 19. sajandist. Tol ajal oli õppekava eesmärgiks tagada sotsiaalset stabiilsust

ning kultuurilist jätkuvust eelkõige eliitidele. Õppekavakäitlust iseloomustas inimese ühiskondlike funktsioonide rõhutamine ning rahvuskeelte ja täppisteaduste osatähtsuse kasv. (Ruus jt 2013, 259) Oluliseks olid klassikalised õppeained, nagu näiteks grammatika, loogika ning retoorika (Dealy 2019), ning ignoreeriti pigem teemasid nagu tehnoloogia, sest taheti rõhutada vaba inimese kontseptsiooni (Ruus jt 2013, 259). Õpetaja tööks oli kontrollida aine omandamist läbi eksami. (Aava 2010, 36) Antud ideoloogia on sarnane idealismi paradigma kontseptsiooniga, sest mõlemad toovad välja, kuidas reaalsus on pigem vaimne, mitte füüsiline. Antud õppeained (grammatika, loogika, retoorika) aitavad toetada mõistuse arengut ja kujundada indiviidi isiksust ja analüüsida vabaduse olemust.

Liberaal-progressiivse ideoloogia jääb samuti pigem 19. sajandisse ning oli mõjutatud valgustusajastu ideedest. Uue ideoloogia järgi taastoodeti pigem poliitilisi väärtusi. Eesmärgiks oli ühiskonnas taastoota sotsiaalse elu vorme nii, et vaba individid võiks määratleda enda arusaamise heast elust ning kollektiivselt kujundada ühiskondlikku elu. Elitarism asendus pigem egalitaarsusega, mille aluspanijaks oli Prantsuse filosoof Jean-Jacques Rousseau. Hariduse eesmärgiks oli pigem ratsionaalne autonoomia ja isikuvabadus ning õppekava eesmärgiks oli järgida õpilaste vajadusi. Enam ei olnud oluliseks kultuurilise järjepidevuse kandmine. Õpetaja ei olnud enam kontrollija, vaid ka toetaja ning innustaja. (Aava 2010, 36) Siinses ideoloogias on märgata nii ratsionalismi kui ka eksistentsialismi aspekte. Näiteks ratsionalism kajastub selles, et õpitu peab olema pigem praktiline kui teoreetiline ning eksistentsialism kajastub selles, et oluliseks on õpilase vajadused ja vabadus, mida saaks suunata õpetaja.

Modernistlik-rakenduslik ideoloogia läbimurre jäi 19.-20. sajanditesse ning selle eesmärgiks oli vastata majanduse ning tänapäevase industriaalriigi vajadustele. Tolle aja õppekava reprodutseeris eelkõige majanduslikke suhteid kaasaegses ühiskonnas. Samuti oli sellel ajal olulisel kohal võrdsus, mistõttu rõhuti pigem meritokraatlikule ühiskonnale, sest usuti, et ausa võistluse kaudu, kus kõigil osalejatel on võrdsed võimalused, on igal indiviidil võimalik ka eneseteostus. Sellise õppekava eesmärk oli õpetada teadmisi ning arendada oskusi, mis on turumajanduses tarvilikud tarbijatele ja tootjatele. Oluliseks ei olnud ainult teoreetiline klassikaline tagapõhi, vaid ka praktilised oskused tulevikuks. (Aava 2010, 36)

Gibraltari ülikooli hariduse instituudi professor Wilfred Carr on välja toonud, et praegused õppekavad toetuvad pigem modernistlik-rakenduslikule ideoloogiale, kuna ühiskonnas

rõhutatakse pigem majanduslikke vajadusi (Aava 2010, 36). Kuna oluliseks on oma riik, globaliseerumine, siis peaks õppekava võimaldama selgitada, mis on majandus, kuidas on see seotud konkurentsiga ning mis on oluline siirdeühiskonnas.

2.2. Sotsiaalainete õppekava

Sotsiaalainete alla kuuluvad enamasti kolm põhilist õppeainet: ajalugu, inimeseõpetus ja ühiskonnaõpetus. Inimeseõpetust õpetatakse enamasti 8. klassini ning perekonnaõpetus on gümnaasiumis kas 10. või 11. klassis. Ühiskonnaõpetus on 6., 9. ja 12. klassis. Õppekavas on sotsiaalsed integreerunud. Ajalugu ei saa käsitleda ilma ühiskonnaõpetuseta ja vastupidi. Samamoodi on lõimunud inimeseõpetus ja ühiskonnaõpetus, kus mõlemas õpetatakse näiteks suhtlemist ja lugupidamist. (Kaldma 2001, 8) Ajalugu õppeainena aitab kaasa teistes õppeainetes õpitavat sisu tervikuks luua ning kujundab oskust mõista tänu minevikunähtustele hetkel maailmas toimuvat. Lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks inimeseks, kes suhtub maailmasse positiivselt, arvestab kaasinimestega ja lähtub oma tegevustes väärtustest ning lähtub ühiskonnas toimuvast. Oluliseks on ka see, et õpilased õpiks töötamist rühmas ja kaaslastega, sest see arendab koostööoskust. (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 1–2)

Sotsiaalainete õppekavas on välja toodud eesmärgid, pädevused kui ka õppesisu. Õppemeetodi kujundab kõige enam eesmärgid, mistõttu on õppekavade rolliks eesmärki täita. Seetõttu on oluline, milliseid suhteid toodetakse hariduse kaudu: kas kodanikkonda demokraatliku ühiskonna jaoks, tarbimiskultuuri, töötajaskonda tööturu jaoks või muud. (Aava 2010, 32)

Kõik sotsiaalvaldkonna ained aitavad õpilasel areneda viisil, et nad suudaks analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi; oskaks sobival viisil väljendada oma mõtteid ja tundeid; aktsepteerida teisi; seista vastu ebaõiglusele, mis ei kahjustaks teisi indiviide. Läbi sotsiaalainete õpitakse tundma seadusi, reegleid, väärtusi ja inimestevahelisi suhteid. Lisaks kujundatakse ka alus mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erinevate maailmavaate esindajatega. (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 1–2)

2.2.1. Ajalugu- ja ühiskond õppekavas

Ühiskonnaõpetuse eesmärgiks on õpilase kujundamine vastutustundlikuks kodanikuks. Õppeaine peaks olema pigem praktiline, sest nii mõistab õpilane, kuidas ühiskond toimib. (Kaldma 2001, 8) Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalsed oskused: teadmised,

oskused ja hoiakud, kuidas ühiskonnas toimida ning kuidas teha vastutustundlikke otsuseid. Õppeaine eesmärgiks on luua eeldused kodanikuidentiteediks, ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks. (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 26)

Ajalugu õppides saavad õpilased teadmised oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuurist. Õppeaine jooksul on oluline, et õpilane teadvustaks, analüüsiks, hindaks kriitiliseks ja tõlgendaks minevikus toimunud sündmusi ja suudaks luua omavahelisi seoseid tänapäevaga. (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 19)

Minevik on oluline osa lapse kultuurilistest teadmistest ja kogemustest. Kõiksugu tähendusi saab leida mineviku üle mõtiskledes, sest minevik on valgustanud meie olevikku ning aitab planeerida ka tulevikku. Fisher viitab laste õppimistavade uuringutele, mis näitas, et aja ja ruumi mõiste kujuneb vähehaaval nii, kui luuakse aja- ja ruumisuhete süsteem. See tähendab, et lastel kujunevad tervikpildid situatsioonidest ning maailmast, kui nad õpivad järjest enam fakte ja ideid. Kogu taoline õppimine viib selleni, et tekib arusaamise võrgustik. Ajalooõpetaja ülesandeks antud juhul on aidata lastel fakte koguda ning luua soodne pinnas seoste tekkimisele ja pakkuda vaimset raamistikku, mis aitab lapsel rajada oma maailmavaate- ja pildi. (Fisher 1995, 214)

Algklassides on ajaloo enamasti küsimus „Mis juhtus?“, kuid põhikoolis asendub see küsimus „Miks see juhtus?“. Seetõttu on õpetaja ülesandeks, et kõikidest ajalookildudest, mis võivad puudutada samaaegselt nii vanaaega kui ka nüüdisaega, oskaks õpilane kildudest terviku kokku panna. (Fisher 1995, 214–215) Näiteks võib algklassi õpilane teada, et teine maailmasõda eksisteeris, aga ta ei mõista, miks ning mis olid selle tagajärjed. Põhikoolis juba suudetakse mõista, miks või kuidas antud sündmus aset leidis ning mis olid selle tagajärjed ka edaspidises maailmas. Lisaks suudetakse seostada sündmusega ka inimesi ning asukohti. Kõike seda võimaldab ajaloo õppimine, mis aitab samuti kaasa ka ideoloogia ning maailmavaate tekkimisele.

2.2.2. Inimeseõpetus õppekavas

Inimeseõpetuse eesmärgiks on sotsiaalselt pädeva inimese kujundamine, mistõttu keskendutakse isiksuse igakülgsel arendamisele. (Kaldma 2001, 8) Inimeseõpetus toetab õpilase toimetulekut eakaaslastega, peres, kogukonnas ja ühiskonnas üldiselt. Inimeseõpetuse eesmärgiks on õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja teovõimeliseks isiksuseks. Selleks peabki arendama õpilase toimetulekuoskusi, sotsiaalset kompetentsust, austust, hoolivust ning

vastutustunnet. Lisaks peab ka kujundama terviklikku isiksust, terviseteadlikkust ning õiglustunnet. Inimeseõpetuse kaudu luuakse esmased teadmised ja hoiakud igasuguse võrdsuse osas. (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 7-8)

2.3. Kokkuvõtte peatükist

Seega õppekavas on välja toodud nõuded, mida peaksid õppurid täitma. Lisaks on selle funktsiooniks õppimise ja õpetamise ühiskondlik reguleerimine. (Ruus jt 2013, 257-258) Õppekavas on välja toodud mitmed erinevad ideoloogiad, millele saab paralleele tuua paradigmadega. Nagu näiteks on klassikalis-humanistlik ideoloogia seotud idealismi paradigma kontseptsiooniga, sest mõlemad on välja toonud vaimse aspekti, et õppeained, nagu näiteks loogika, aitab toetada mõistuse arengut ja kujundada indiviidi isiksust.

Kuna õppekava jaguneb mitmeks spetsiifiliseks õppekavaks, siis valisin ma enda töö raames analüüsimiseks sotsiaalainete õppekava. Kuna ma ise õpetan üldhariduskoolis ainult sotsiaallaineid, siis sai ka antud õppekava valituks, sest nendega puutun ma igapäevaselt kokku. Sotsiaallained on omavahel tugevalt lõimitud – mitmed teemad läbivad erinevaid õppeaineid. Nagu näiteks tolerantsust õpetatakse nii ühiskonnaõpetuses kui ka inimeseõpetuses. Sotsiaalainete eesmärgiks ongi õpetada õppurit analüüsima ennast ja ümbritsevat maailma – tuleb teada, kuidas käituda ning omada baasteadmisi elementaarsetest asjadest, nagu näiteks viisakus ja lugupidamine. Lisaks saadakse ka üldteadmised poliitikast, religioonist ning ajaloosündmustest.

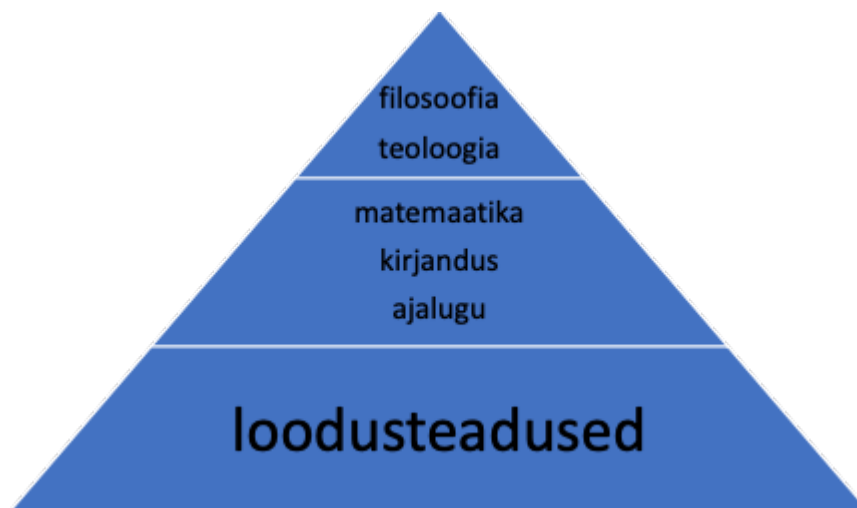
3. Õppekava ning filosoofiliste haridusparadigmade seos

Filosoofilised tõekspidamised määravad hariduses ära õpetajate kasvatusalased otsused ja valikud. John Goodlad, kes oli Ameerika haridusteadlane ja teoreetik, tõi välja, et filosoofia on õppekavaalaste otsuste lähtepunkt ja õppekava puudutavate otsuste alus. Filosoofia tõttu on meil olemas kriteeriumid, mis määravad ära õppekava sihid, vahendid ning eesmärgid. Eesmärgid aitavad suunata, mida on oluline õppida ning filosoofilised sihid väljendavad väärtushinnanguid, mis rajanevad filosoofilistel tõekspidamistel. (Krull 2020, 82)

Järgnevas peatükis toon välja, kuidas kajastuvad eelnevalt välja toodud paradigmad õppekavades ning õppeainetes. Kõigepealt toon välja, kuidas kajastub paradigma üldiselt õppekavas ning seejärel sotsiaalainete õppekavas. Selleks toon ma näiteid, kuidas antud paradigma tuleb välja näiteks inimeseõpetuse või ajaloo tunnis.

3.1. Idealism õppekavas

Haridusteadurid Allan C. Ornstein ning Frances P. Hunkinsi on välja toonud, et idealistist pedagoog eelistab õppekavas korda ning kindlakujulisust, mis võimaldab ideid ning mõisteid seostada. Õppekava on pigem hierarhiline, mis sisaldab endas inimkonna kultuurilist pärandit, mis rajaneb omandatud õppeainetele. (Ornstein ja Hunkins 2018, 49)

Joonis 1. *Idealismi hierarhia püramiid*. Ornstein ja Hunkins. (2018)

Ornstein ja Hunkins on välja toonud, et hierarhia tipus asuvad filosoofia ja teoloogia, sest need on kõige üldisemad ja abstraktsemad ained. Need ained läbivad aega, ruumi, asjaolusid ja seostavad ideid ja kontseptsioone üksteisega. Matemaatika, kirjandus ja ajalugu on teisel

astmel, sest ka need on olulised õppeained. Matemaatika näiteks arendab abstraktset mõtlemist ning ajalugu ja kirjandus pakuvad kõlbelisi kultuurimudeleid. Püramiidi madalamal astmel on loodusteadused, sest need tegelevad konkreetsete põhjuste ja tagajärgede seostega. Nad mainivad ka, et keel on oluline, sest see on vajalik suhtlemiseks ja aitab mõelda. (Ornstein ja Hunkins 2018, 49)

3.1.2. Idealism sotsiaalainete õppekavas

Idealistid usuvad ja püüdleavad täiusliku maailma suunas, mistõttu kutsutakse neid tihtipeale unistajateks. Lisaks kannavad nad ka seda nimetust, sest tihtipeale näevad idealistid situatsioone nii nagu nad seda näha tahavad, mitte ei tunneta nagu see on päriselus. (Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples, i.a) See annab võimaluse ka õpilastel tunnetada maailma nii, nagu nad ise seda näha soovivad ja avaldada oma arvamust. Näiteks ühiskonnatunni raames, kus õpilased saavad avaldada oma arvamust läbi kirjandi, kajastub hästi nende maailmavaade – olgu see faktipõhine või mitte.

Idealistid peavad oluliseks mõtlemise õpetamist, sest sellisel puhul saab lapsest aktiivne koolitöös osaleja. Koolis läbitavad õppeained annavad lastele mõtlemiseks vajaliku teadmistepagasi ja mõtlemisainet. Mõtlemise õpetamiseks kasutatakse erinevaid strateegiaid, nagu näiteks ajurünnakuid, sisekõne, probleemide leidmist ja teoretiseerimist, mis aitavad parandada nii üldist mõtlemist kui ka annavad teadmisi temaatikate valdkondades. (Fisher 1995, 234) Mõtlemise arendamine tuleb välja sotsiaalainetes pigem ühiskonnaõpetuses, sest inimene peab seal mõistma, kuidas ühiskond töötab ning seostama maailma oma kodukoha ning enesega. Kuid ka ajaloos tuleb välja mõtlemine, kus saadakse piisav teadmistepagas minevikust, mis aitab ka mõista tulevikku, ühiskonda ning majandust. Näiteks 6. klassi ühiskonnaõpetuses on välja toodud, et tugeva kodanikuühiskonna eelduseks on ühiskonnaliikmete haritus – inimesed peavad olema teadlikud ühiskonnas toimuvast, poliitikast ning omatakse oskust oma huvide eest seista (Somelar 2019, 61).

Leian, et idealism kajastub kõigis kolmes õppeaines hästi. Nimelt nii ühiskonna- kui ja inimeseõpetuse aine raames üritatakse innustada inimest muutma maailma paremaks kohaks. Kuid maailma parendamiseks on oluline, et mõistetakse traditsioone, kultuuri ja mõttelugu, et teatakse põhjust, miks muuta maailma heaolu. Seetõttu ongi oluliseks sotsiaalne, sest kõikides nendes tundides käsitletakse teemasid, mis on seotud käitumisega, teadmistega ja kultuuriga. Samuti väärtustab idealism võrdsust ning ajalugu annab teadmised, miks üldse

võrdsusest räägitakse - minevikus toimunud diskrimineerimised seoses rassi, soo ning etnoloogiaga annavad mõista, kui oluline on tänapäeva maailmas võrdsus. Kuid, et teada, mida üldse võrdsus tähendab, selleks on vaja inimese- ja ühiskonnaõpetust, kus käsitletakse erinevaid rasse, maailmavaateid ning sugusid. Lisaks on tarvis, et defineeritakse ära põhimõisted- ja fraasid, nagu näiteks „diskrimineerimine,“ „võrdsus,“ „pluralism“ ja palju muudki. Nii suudab õpilane seostada mõisteid erinevate sündmustega, mis on ajaloos toimunud.

Seega on minu arvates idealism sotsiaalteaduste valdkonnas üks levinumaid paradigmasid. Õpilane areneb - teda õpetatakse mõtlema, aktsepteerima ning väärtustama ennast ja maailma. Kuna sotsiaallained on pigem abstraktsed ning mitte niivõrd teaduspõhised, siis seetõttu saavad õpilased pigem tegeleda tõe otsimisega, enese ja maailma lahtimõtestamisega ning arendada ennast.

3.2. Realism õppekavas

17.-18. sajandi Inglise filosoof John Locke tõi välja, et kõik algab maailma tajust, mistõttu pani ta põhirõhu meelte arendamisele õppetöös. Sarnaselt idealistidega näevad realistid õppekava koosneva organiseeritud eraldi õppeainetest, sisust ja teadmistest, mis aitab liigendada nähtusi. Ka realistid leiavad, et kasulik on hierarhiline õppekava. Kõige tipus, sarnaselt idealistidega, on üldisemad ja abstraktsemad õppeained ning konkreetsematel ja vähem üldisematel õppeainetel on väiksem tähtsus. (Krull 2020, 85)

Lisaks peetakse oluliseks õpetada loogikat ja muid õppeaineid, mis treenivad mõistust ja arendavad ratsionaalset arutlust. Õppekava üheks oluliseks on ka kontseptsioonid ja süsteemid, mis organiseerivad eetilist, poliitilist ning majandusliku mõtlemist. Oluliseks peetakse ka lugemise-, kirjutamise- ja arvutamisoskuse õpetamist. Kuid realistidel on õppekava lähtealuseks pigem teaduslik teadmine. (Ornstein ja Hunkins 2018, 49–50)

3.2.1. Realism sotsiaalainete õppekavas

Realistid otsivad sotsiaalainetes pigem probleeme, millele proovivad saada ka praktilisi lahendusi. Siinkohal on oluline, et nad saaksid situatsioone läbi proovida ja parima lahenduse välja mõelda. Nende jaoks on oluline keskenduda reaalsusele ja mõelda sellele, mida oleks võimalik veel reaalsuses saavutada. (Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples, i.a). Probleemideks võivadki olla narkootiliste ainete tarbimise kasv,

diskrimineerimine, riskikäitumise suurenemine, vaimse tervise probleemide kasv ja palju muudki. Kõik probleemid, millele on vaja rohkem tähelepanu pöörata ja lahendust leida.

Realismi paradigmat on aga sotsiaalainetes kõige vähem märgata. Nimelt seetõttu, et realism rõhub pigem loodusteaduslikule teadmisele, mida annab vaadelda ja rakendada probleemidele. Kuid sellegipoolest kajastub realism näiteks ühiskonnaõpetuses, kus õpitakse eetilist, poliitilist ja majandusliku mõtlemist. Näiteks majandusliku mõtlemise alla kuulub eelarvete koostamine, mida saavad õpilased ise läbi mõelda ja kontrollida. Leian, et realism kajastub kõige rohkem ajaloos ning kõige vähem inimeseõpetuses.

Ajaloos kohtab realismi kõige enam juba seetõttu, et allikate analüüsimine nõuab head analüüsimise- ja lugemisoskust. Lisaks on ajalugu ka teadus, mida saab kontrollida läbi ajalooallikate, olgu selleks arheoloogilised leiud või kirjalikud allikad, nagu näiteks kirjapandud päevikud või vakuraamatud. Ainuke asi, mis jääb realistidele kättesaamatuks on ajaloosündmuste kontrollimine, sest need toimusid minevikus ja need enam inimestele kättesaadavad pole. Kuid õppemetoodiliselt saab õpilastega läbi teha ajarännaku, kus taaslavastatakse ajaloosündmust ja õpilased saavad tunda, mis tunne võis mõnes ajaloosündmuses olla.

Kõige vähem kohtab realismi aga inimese- ja ühiskonnaõpetuses. Põhjuseks võib olla, et antud ained on abstraktsed ning sealsetes ainetes ei ole otsest teadust, mis on kontrollitav läbi praktika ja vaatluste. Pigem käsitletakse üldisel kujul ühiskonna toimimist, isiksusearengut ning kujundatakse väärtushinnanguid ja hoiakuid. (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 26) Antud punktid viitavad pigem eksistentsialismile. Kui võrrelda neid õppeaineid näiteks loodusainetega, siis on märgata, kuidas loodusteadustes on olemas reaalseid uurimismeetodeid, praktikat ning vaatlust, mida realism hindab, sest erinevad teooriad ja mudelid pretendeerivad sellele, et kirjeldada maailma sellisena, nagu see tegelikult on. (Mölder jt 2018, 115) Lisaks on võimalus rohkem läbi viia eksperimente, nagu näiteks saab uurida, kuidas mõned keemilised ained ühilduvad ning mis on selle reaktsiooni tagajärg (Fisher 1995, 207). Inimese- ja ühiskonnaõpetuses selliseid eksperimente teha aga ei saa. Kuid sellegipoolest suudavad ühiskonna- ja inimeseõpetus tõestada päriselu: nimelt kumbed, kultuur, käitumismaneerid on kõigile silmale nähtavad ja interpreteerivad tegelikkust.

Seega sotsiaalainetes me realismi niivõrd ei kohta, aga samas on sellel oluline koht õppekavas, sest päriselu analüüsimine vajab filosoofilist mõtlemist, mis realismis kajastub. Allikakriitilisus ja sündmuste analüüsimine aitab lahendada probleeme ja mõelda välja praktilisi lahendusi.

3.3. Eksistentsialism õppekavas

Eksistentsialistid peavad oluliseks anda õpilastel võimaluse vabalt valida, mida õppida, ja otsustada, mis on nende jaoks tõene ning mis kriteeriumite alusel tõesuse üle otsustatakse. Õpilasele tuleb anda vabadust otsustada, milliseid teadmisi soovivad nad omandada. (Krull 2020, 87)

Eksistentsialistid näevad kasvatust kui protsessi, mis aitab teadvustada valikuvabadust ning tehtud valiku tähendust ning vastutust tehtu eest. Kuid sellise lähenemise korral on probleem, et inimesed võivad heita kõrvale normid, kombed ja traditsioonilised tõesed. (Krull 2020, 87)

Eksistentsialistlikud põhimõtted kajastuvad õppekavas just valikuliste teemade puhul, mis seostuvad arutluse ja valikute langetamisega. Näiteks sobivad need põhimõtted emotsionaalsete, esteetiliste ja filosoofiliste küsimustega. Ained, kus eksistentsialism kõige paremini peegeldub, ongi näiteks kunstõpetus, dramaturgia ning filmikunst, st õppeained, mis portreerivad inimese vaimset seisundit ja näitavad valikute langetamise tingimusi. Sobivad ka teised eneseväljendamist võimaldavad tegevused, nagu näiteks eksperimenteerimine ning teised meetodid ja vahendid, mis illustreerivad emotsioone, taju ning tundeid. (Ornstein ja Hunkins 2018, 50-51)

3.3.1. Eksistentsialism sotsiaalainete õppekavas

Leian, et eksistentsialism on üks paradigma, mida leidub sotsiaalainete õppekavas kõige rohkem, sest antud ained on pigem loovad ja analüüsivad, mis paneb rohkem mõtlema enesele, vabadusele ja ühiskonnale.

Sotsiaalainete õppekavas on välja toodud kolm erinevat hariduse andmise eesmärki ning eksistentsialism kajastab sotsiaal-personaalses dimensioonis. See tähendab, et olulisteks suheteks peetakse persoon ja ühiskond, persoon ja persoon ning persoon ja ta ise. Läbi nende suhtluste õpib inimene end paremini tundma ja saab luua oma isiksuse. Õppekavas kutsutakse sellist valdkonda sotsiaalseks ja enesekohaseks/emotsionaalseks pädevuseks või personaalseks ja sotsiaalseks hariduseks. Eriti oluline on enesekohane ja emotsionaalne pädevus just

inimeseõpetuse aine raames, kuna seal õpitakse ennast mõistma ja hinnata enese nõrku ja tugevaid külgi, lahendama probleeme ning järgima tervislikke eluviise. (Kõiv 2010, 1-2)

Sotsiaalainetest lähtudes leiab eksistentsialismi paradigmat kõige enam inimeseõpetuses ja kõige vähem ajalooos. Läbi antud õppeainete suudavad õpilased luua oma enese elule mõtte. Inimeseõpetus on küllaltki intrapersonaalne, mis tähendab, et inimene saab teadmisi enese kohta läbi erinevate ülesannete ja arutluste. Pealegi õpitakse ka eneseusaldust ja valmidust võtta vastutust oma tegude eest. Läbi rollimängude tulenevad ka regulatsioonioskused, nagu näiteks emotsioonide kontroll ja enesedistsipliin. (Kõiv 2010, 2-3) Jällegi – antud oskused on kõik vajalikud, et mõista iseennast paremini ja saada selleks inimeseks, kelleks ise soovitakse.

Eksistentsialism ühiskonnaõpetuses kajastub aga läbi selle, et mõistetakse vabaduse kontseptsiooni, aga samal ajal õpetatakse ka seda, et vabadust peab hindama nii, et ka teise inimese vabadust peab väärtustama, mistõttu ei tohiks mitte kellelegi kahju teha. Kuid üheks ühiskonnaõpetuse eesmärgiks on panustada sellesse, et õpilane oma omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oskaks ära kasutada ka edaspidistes õpingutes ja karjääriotsustega (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 26). Jällegi see näitab, kuidas õpilasel on vabadus otsustada, mida ta oma edaspidises elus teha plaanib, aga ta vajab teatud kogemust, et teada, mida edaspidi teha. Lisaks vajab ta ka suunajat, kes oskaks anda soovitusi ja juhiseid.

Ajalooõpetus on aga õppeaine, millest kajastub kõige vähem eksistentsialismi aspekti. Õppeaine raames omandatud teadmised võivad anda ainult teadmisi enese kohta - kas tunnisid huvitavad ja mis teemad köidavad rohkem ja millised vähem. Üldiselt keskendutakse ajalootundides pigem faktiteadmistele kui loomingulisele tööle ja eneseväljendusele. Õpilasi kontrollitakse pigem läbi kontrolltööde ja eksamite, mistõttu ei anna see niivõrd suurt võimalust läbida eneseanalüüsi ja persooni enda tundmaõppimist. Näiteks on isegi märgitud riiklikus õppekavas ajaloo õppe- ja kasvatusesmärgiks, et õpilane peab tundma huvi mineviku vastu ning tunneb oma kodukoha ja maailma ajalugu (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 5, 19). Oskuste all on samuti mainitud pigem orienteerumist ajas, sündmustes ning dokumentide (atlase, artiklite jms) analüüsimist ja nende kasutamist. Seega inimese enda eneseanalüüs jääb siin pigem tahaplaanile ja ei saa tegeleda täieliku loomingulise eneseväljendusega. Loominguline eneseväljendus võib välja tulla grupitöodes või individuaalsetes töodes, kus peab kujutama oma riigikorda, antiikaegset linna või koopamaalinguid. Nii saavad õpilased mõelda minevikule ja luua oma maailma, kuid sellised ülesanded ei pruugi anda vastust küsimustele, nagu näiteks, kes ma olen või kuidas see ülesanne mind tulevikus edasi viib.

Väärtused ja filosoofiline mõtlemine kajastub eksistentsialismis enim. Nimelt väärtused kujundavad inimese iseloomu ja isiksuse. Filosoofiline mõtlemine aitab analüüsida väljastpoolt inimest ennast tulevat infot, mis aitab paremini tundma õppida ennast ja aitab ka kaasa regulatsioonidega, kus inimene suudab mõelda näiteks põhjus-tagajärg situatsioonile. Näiteks tekib konflikt mõne eakaaslasega, siis suudab ta analüüsida, miks nii võis juhtuda ja kuidas probleem lahendada.

3.4. Kokkuvõtte peatükist

Seoste otsimine õppekava ja paradigmade vahel osutus kohati keeruliseks, sest näiteks oli raske leida seoseid realismi ja inimeseõpetuse aine vahel, kuid lõpuks leidis ühiseid jooni küll. Nimelt idealism aitab kaasa sellele, et inimesed õpiks mõtlema, et temast saaks aktiivne kodanik, kes oskaks analüüsida ümbritsevat maailma. Eksistentsialism aitab aga inimest ennast paremini tundma õppida – nii teab ta, kelleks tulevikus õppida või mis talle igapäevaelus meeldib või ei meeldi. Realismi leidub aga sotsiaalainete valdkonnas kõige vähem, mistõttu sellega seoses oli raskem ka näiteid tuua. Kuid siiski on näited olemas, nagu näiteks ajalooos on olemas ajalooallikad, mida saab uurida ja analüüsida või ühiskonna- ja inimeseõpetuses õpetatavad teemad, nagu näiteks käitumine ja etiketid, mis on kõigile silmale nähtavad ning annavad võimaluse mõista ennast ja maailma.

Järgnevalt toon välja kokkuvõtva tabeli, kuhu on märgitud sotsiaalainete õppekava ja paradigmade seosed ja näited.

	Idealism	Realism	Eksistentsialism
Põhimärksõnad	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Mõtlemise õpetamine</i> • <i>Aktiivne ühiskonnaliige</i> • <i>Maailma paremaks muutmine</i> • <i>Väärtustamine</i> • <i>Aktsepteerimine</i> • <i>Tõe otsimine</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Eksperimenteerimine</i> • <i>Vaatlus</i> • <i>Reaalsusele toetumine</i> • <i>Analüüsimine</i> • <i>Päriselu interpreteerimine</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Eneseanalüüs</i> • <i>Loominguline eneseväljendus</i> • <i>Eneseareng</i> • <i>Vabadus</i>

<p>Paradigma ja õppekava vahelised seosed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Õpilastel on võimalus avaldada oma arvamust ja maailmavaadet • Avaldub kõikides sotsiaalainetes hästi 	<ul style="list-style-type: none"> • Õpilastel on võimalus toetuda faktidele • Avaldub sotsiaalainetes kõige vähem – kõige populaarsemaks õppeaineks, kus avaldub, on ajalugu • Sobib pigem reaalteaduste valdkonda 	<ul style="list-style-type: none"> • Õpilasel on võimalus tegeleda enese otsimise ja loomingulise väljendusega • Sotsiaalainetes kõige enim esinenud, sest sotsiaallained on abstraktsed, mis annab võimaluse õpilasel mõtestada asju lahti nii nagu ta ise soovib • Kajastub enim inimeseõpetuses ja kõige vähem ajaloos
<p>Näited õpiväljunditest, kus paradigma avaldub</p>	<p>Ühiskonnaõpetus – kultuur, võrdsus, pluralism, konsensus ja kokkulepete sõlmimine</p> <p>Inimeseõpetus – seksuaalkasvatus, käitumismaneerid, konfliktide lahendamine</p> <p>Ajalugu – minevikusündmuste mõistmine, et mõista paremini tulevikku, ühiskonda ning majandust</p>	<p>Ühiskonnaõpetus – teemad, mis on seotud eetikaga, poliitikaga ja majandusega. Näiteks saab õpilane koostada eelarvet.</p> <p>Inimeseõpetus – teemad, kus õpetatakse etikette, reegleid, käitumist, kombeid ja kõike muud, mis on inimesele nähtav ja interpreteerib tegelikkust</p>	<p>Ühiskonnaõpetus – vabadusega seotud teemad (põhiseadus, kohtusüsteem, sõnavabadus), karjääriõpetus</p> <p>Inimeseõpetus – teemad, mis on seotud enesega (nt enesehinnang, tugevad ja nõrgad küljed jms) ja emotsioonidega</p> <p>Ajalugu – loominguline eneseväljendus läbi ülesannete, mis lasevad</p>

		Ajalugu – allikate analüüs, ajaloosündmuste kontroll läbi ajalooallikate, ajaloosündmuste taaslavastamine	õpilastel luua erinevaid maailmaid, nagu näiteks peavad joonistama antiikaja linna jms.
Paradigma praktilisus päriselus	Õpilane õpib mõtlema, aktsepteerib ning väärtustab ennast ja ümbritsevat maailma. Lisaks saavad õpilased tegeleda tõe otsimisega, arendada ennast ja tänu abstraktsele mõtlemisele mõtestab lahti ka enese ja maailma.	Õpilasel areneb allikakriitilisus kui ka üldine kriitiline mõtlemine. Näiteks aitab see eristada fakti arvamusest. Lisaks erinevate situatsioonide analüüsimine aitab mõelda välja lahendusi ja lahendada probleeme.	Õpilasel areneb loovus ja õpilane hakkab rohkem mõtlema enesele, vabaduse kontseptsioonile kui ka ühiskonnale üldiselt. Nii kujundavad õppeaines läbitavad teemad inimeses iseloomu ja isiksuse.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli tutvustada, mis on haridusfilosoofilised paradigmad ning kuidas on need seotud sotsiaalainete õppekavaga. Kuna haridus on igal inimesel olulisel kohal – inimene veedab siiski koolis ja haridussüsteemis suure osa ajast – siis seetõttu saigi valituks haridusfilosoofiline teema. Antud teema uurimine ja seoste loomine andis parema arusaama, kuidas erinevad paradigmad aitavad lahti mõtestada erinevaid õppeaineid ning võivad olla ka aluseks mõne õppeaine teemadel.

Oma bakalaureusetöös tõin välja kaks uurimisküsimust:

1. Kuidas avalduvad haridusfilosoofilised paradigmad põhikooli riikliku õppekava sotsiaalainete valdkonnas?
2. Kuidas väljenduvad haridusfilosoofilised paradigmad põhikooli õppekava õpiväljundites?

Esimesele uurimisküsimusele vastasin nii esimeses kui ka teises peatükis. Esimeses peatükis tutvustasin, mis on haridusfilosoofia ning mida tähendavad haridusfilosoofilised paradigmad. Selleks tõin välja kolm väljavalitud paradigmat, milleks olid idealism, realism ning eksistentsialism. Esimeses peatükis käsitlesin, mis on nende paradigmade põhimõtted ja omadused ning kuidas neid ära tunda haridusfilosoofias. Teises peatükis tutvustasin, mis on õppekava ning spetsiifiliselt sotsiaalainete õppekava. Sealses peatükis tõin ka välja, mis täpsemalt on inimeseõpetuse, ajaloo ning ühiskonnaõpetuse roll õppeainetena.

Kolmandas peatükis käsitlen aga teist uurimisküsimust. Kuna eelnevas kahes peatükis tutvustasin, mis on paradigma ja tõin näiteid õppeainetest, siis kolmandas seostan need kaks peatükki. Nimelt toon ma näidetena, mida peaks õpilane sotsiaalainetes õppima ja kuidas on sellega seotud paradigmad. Näiteks peaks idealism innustama rohkem õpilast avaldama oma arvamust ja otsima tõde; realism rõhub faktipõhisusele, mis tuleb eriti välja ajalooõpetuses ning eksistentsialism paneb mõista vabaduse kontseptsiooni ja laseb õpilasel ennast analüüsida.

Paradigmade ja sotsiaalainete õppekaval võib olla veel mitmeid sarnasusi ja erinevusi, mis võisid mul märkimata jääda. Näiteks võis märkimata jääda, kuidas on õpetaja õpetamisstiil seotud paradigmadega ja õppekavaga või kuidas realism võib tegelikult kajastuda rohkemateski näidetes kui ma välja olin toonud. Seega oma tööga ei tahtnud ma tõestada, et üks paradigma

väljastab või soosib kindlasti mõnda õppeainet, vaid tutvustada, kuidas võivad paradigmad olla seotud haridusfilosoofia ja õppekavaga.

Teema on oluline ja vajaks edaspidi uurimist nii filosoofilisel kui ka hariduslikul tasandil. Paradigmade mõistmine ja väljaselgitamine õppekavas annab edaspidi aluse luua uusi õpiväljundeid, mis oleks õpilaskesksemad ja annaks võimaluse õpilastel areneda kas idealistlikul, realistlikul või eksistentsialistlikul tasandil. Samuti tasub ka uurida, kuidas teised paradigmad kajastuvad õppekavas. Ka teised paradigmad annavad võimaluse mõista, kuidas saaks õppekava muuta.

KASUTATUD ALLIKAD

Aava, K. (2010). Õppekava poliitilisest ja sotsiaalsest rollist ühiskonnas. Kolm õppekava ideoloogiat. *Eesti haridusdiskursuse analüüs* (lk 35-37). Tallinn: Tallinna Ülikool

Cordasco, F. (1976). *A Brief History of Education: A Handbook of Information on Greek, Roman, Medieval, Renaissance, and Modern Educational Practice*.

Dealy, A. (2019). What We Learned In School: 19th-Century Schoolwork. *Historic Ganeva*. Kasutatud 17.11.2021 <https://genevahistoricalociety.com/organizations/19th-century-schoolwork/>.

Definition of Idealism Philosophy of Education & Examples. *Shark Tank Updates*. Kasutatud 1.03.2022 <https://biznewske.com/idealism-philosophy-of-education/#>.

Drew, C. (2021). *Existentialism in Education - 7 Key Features*. Kasutatud 9.10 2021 <https://helpfulprofessor.com/existentiaism-in-education/>

Educational Philosophies Definitions and Comparison Chart. (i.a.). Kasutatud 4.10.2021 https://web.augsburg.edu/~erickson/edc490/downloads/comparison_edu_philo.pdf.

Eesti Õpetajate Liit. (2005). "Eesti õpetajaetika koodeks", saadaval: http://www.opetajateliit.ee/?page_id=287

Erss, Maria (2020). *Eesti taasiseseisvumisjärgne õppekavaarendus euroopaliku didaktika ja anglo-ameerika curriculumi risttuules*. Mati Heidmets (Toim.). Haridusmõte (54–94). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Fisher, R. (1995). *Õpetame lapsi mõtlema*. Tartu: Atlex.

Kaldma, K. (2001). Sissejuhatusesks. *Õpetajale uuendatud riiklikust õppekavast* (lk 4-9). Tallinn: Aura trükk

Kera, S. (1999). *Kasvada kaasinimeseks - saada inimlikuks*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Krull, E. (2020). Õppekava koostamise lähtealused: teooria ja praktika. *Õppekavatöö haridusfilosoofilised lähtealused, õppekava tüübid ja õpilaste haridusvajadused* (lk 82-102). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kõiv, K. (2010). Enesekohane ja sotsiaalne pädevus inimeseõpetuses. Oja, M.; Kõiv, K.; Mõttus, H.; Schihalejev, O. (Toim.). Sotsiaallained. Valdkonnaraamat põhikooliõpetajale (1–21).

Maton, K., Moore, R. (2010). *Social Realism, Knowledge and the Sociology of Education: Coalitions of the Mind*.

Mikser, R. (Toim.). 2013. *Haridusleksikon*. AS Pakett trükikoda.

Meos, I. (2014). *Filosoofia sõnaraamat. Olulisi mõisteid, koolkondi, filosoofe, seisukohti*. Tallinn: AS Koolibri

Meos, I. (2010). *Filosoofia põhiprobleemid*. Täiendatud ja parandatud elektrooniline väljaanne.

Mölder, B., Jakapi, R., Volt, M. (2018). *Sissejuhatatus filosoofiasse*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Ornstein, A.C., Hunkins F.P. (2018). *Curriculum: Foundations, Principles, and Issues*. Seventh Edition.

Ozmon, H.A. (2012). *Philosophical Foundations of Education*. New Jersey: Pearson

Realism: Meaning, Principles, Educational Implications. (2021). *Wandofknowledge*. Kasutatud 1.03.2022 <https://wandofknowledge.com/realism-meaning-principles-educational-implications/>

Realism: Overview & Practical Teaching Examples. (2014, august 21). *Study.com*. Kasutatud 23.10.2021 <https://study.com/academy/lesson/realism-overview-practical-teaching-examples.html>)

Robinson, D.S. (2020). Idealism. *Encyclopedia Britannica*. Kasutatud 4.10.2021 <https://www.britannica.com/topic/idealism>.

Saarinen, E. (2004). *Filosoofia!* Tallinn: FONTES OÜ.

Shawal, M.(i.a). Influence of Sense-Realism on Education. *Your Article Library*. Kasutatud 28.02.2022 <https://www.yourarticlelibrary.com/education/influence-of-sense-realism-on-education-j-a-comenius>

Siegel, H., Phillips, D.C., Callan, E. (2018). Philosophy of Education. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2018 Edition), E. N Zalta (ed). Vaadatud 4. september 2021 <https://plato.stanford.edu/entries/education-philosophy/>.

Siegel, H. (2010). Introduction: Philosophy of Education and Philosophy. *The Oxford Handbook of Philosophy of Education*.

Somelar, M. (2019). Kodanikuühiskond. *Ühiskonnaõpetuse õpik 6. klassile* (lk 60-63). Tallinn: Maurus Kirjastus OÜ.

Tuulik, M. (1995). *Valikuvabadus elada inimesena. Kasvamine ja kasvatus. Kasvatusfilosoofia*. Tallinn.

Põhikooli riiklik õppekava. VV 06.01.2011 nr 1. RT I, 14.01.2011, 1.

Platon. (2021). Phaidon. *Teosed I. Sokratese apoloogia. Phaidon. Kriton. Pidosöök. Charmides. Phaidros. Euthyphron I* (lk 47-148). Tartu: Ilmamaa

Summary

This bachelor thesis is called „Paradigms of Philosophy of Education on the Example of Basic School Curriculum in Social Studies.“ The purpose of this bachelor’s thesis was to introduce what the paradigms in educational philosophy are and how they relate to the curriculum of social sciences. Educational philosophy was chosen as a topic because education is important for everybody – after all, we spend a substantial amount of our lives in the educational system. Researching the topic at hand gave me a better understanding on how the different paradigms help map out different subjects and how they can be the foundation for the topics of some subjects. In my bachelor’s thesis I highlighted two research questions:

1. How do the paradigms of educational philosophy manifest themselves in our basic education’s national curriculum for social sciences?
2. How do the paradigms of educational philosophy reflect in the learning outcomes of our basic education’s curriculum?

I answered the first question in both the first and second chapters. In the first I introduced what educational philosophy is and what the paradigms of educational philosophy are. To that end I chose three paradigms: idealism, realism and existentialism. In the second chapter I took a closer look at what the curriculum for social studies is. In it I also brought out why we even need subjects like history, personal, social and health education or civics and citizenship education.

However in the third chapter I focus on the second research question. Having used the first two chapters to talk about what a paradigm is and how it might relate to certain subjects, I now link the two in the third chapter. More specifically I bring out examples of what a student should study in social sciences and how the paradigms relate to that.

My goal was not to prove that one paradigm excludes or favours a certain subject, but to bring out how the paradigms might be connected to educational philosophy and the curriculum.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kärt Kangur,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Haridusfilosoofia paradigmad põhikooli sotsiaalainete õppekava näitel“, mille juhendajateks on Mats Volberg ja Mari-Liis Nummert, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kärt Kangur

9.05.2022